

УДК 342.8

DOI: 10.31359/1993-0941-2019-37-151

Бруслик О. Ю., кандидат юридичних наук,
науковий співробітник Науково-дослідного
інституту державного будівництва та місце-
вого самоврядування НАПрНУ

РЕВОЛЮЦІЙНИЙ ХАРАКТЕР ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ-2019

***Анотація.** В статті аналізується президентська кампанія 2019 року. Виділяються фактори успіху переможця виборчих перегонів. Наведено конкретні приклади революційного характеру виборчої президентської кампанії 2019 року. Робиться порівняльно-правовий аналіз виборчих президентських кампаній за всю історію України.*

***Ключові слова:** президентські вибори 2019, виборча кампанія, феномен В. Зеленського, Зе!команда.*

Постановка проблеми. Креативність ведення виборчої кампанії командою Зеленського, високий запит в суспільстві на зміну політичних еліт та появу нових політичних акторів, а також нездатність владних кіл та в цілому представників старого політикуму протистояти несистемному кандидату, призвело до переконливої перемоги на президентських виборах В. Зеленського. Тому президентська виборча кампанія 2019 року потре-

бує наукового осмислення, оскільки вона назавжди змінила українські виборчий процес.

Мета даної статті є вивчення феномену В. Зеленського та основних факторів, які дозволи йому здобути перемогу на президентських виборах, а також визначити можливі наслідки результату виборів для українського державно-владного механізму.

Виклад основного матеріалу.

Феномен В. Зеленського. Секрет успіху В. Зеленського під час виборчої кампанії має декілька важливих складових. Передумовою для успішності президентської кампанії був його статус «не політика», «позасистемного кандидата», «нового обличчя» та «представника молодого покоління».

У теорії виборів, що підтверджує практика виборчих кампаній, важливе значення відводиться такому поняттю як пізнаваність кандидата серед виборців. Якщо ця пізнаваність має позитивні асоціації, такий кандидат має значно більші шанси на електоральний успіх, навіть якщо його опоненти є більш професійними, однак менш пізнаваними в суспільстві. Загалом феномен В. Зеленського в цілому відповідає двом загальносвітовим трендам: 1) прихід в політику осіб із шоу-бізнесу; 2) перемога у виборах політичних аутсайдерів, які «зробили ім'я» за рахунок комедійного амплуа.

Наприклад, в 2010 році на парламентських виборах в Бразилії найбільшу кількість голосів (другий найбільший результат за всю історію виборів) зібрав комік на ім'я Тіріріка, який декларував свою політичну платформу як анти політичну [6; с. 140].

В Італії комік Беппе Грілло, який піддає саркастичному висміюванню італійських та європейських політиків, веде найпопулярніший у країні блог і збирає повні стадіони під час своїх виступів, заснував у 2009 році політичну партію Рух V зірок. Примітно, що на парламентських виборах 2013 року, очолювана Беппе Грілло політична сила здобула 25,5% голосів на виборах до Палати депутатів (108 місць) та 23, 8% голосів або 54 місць в Сенаті. На виборах 2018 року результати Руху V зірок покращився, внаслідок чого політична сила отримала 32,7% (133 мандати) голосів підтримки виборців, а з урахуванням результатів голосу-

вання за мажоритарною системою (92 мандати) загальна кількість мандатів у Палаті депутатів становить 225, що робить цю політичну силу найчисельнішою фракцією в нижній палаті італійського парламенту. На виборах до Сенату політична сила Беппе Грілло отримала 32,2% голосів виборців, що з урахуванням результатів голосування на мажоритарних округах дало змогу отримати 112 місць у верхній палаті парламенту [1]. На даний час Рух Візрок входить до парламентської коаліції, яка сформувала уряд на чолі з Д. Конте.

Президентом США в 2016 році став Д. Трамп, який хоч і балотувався як представник Республіканської партії, однак проводив кампанію як позасистемний політик, як особа що кинули виклик політичному істеблішменту США, нове політичне обличчя в Новому світі [7; с. 69–89].

Таким чином, феномен В. Зеленського цілком відповідає сучасному світовому тренду, який полягає у втраті політичним класом довіри виборців і підтримки електорату, через що до влади приходять впізнавані громадські діячі, які позиціонують свій похід в політику як протипагу політикуму, нездатного справлятися із викликами, що постають перед суспільствами в різних куточках світу.

Нова якість виборчої кампанії. Президентська виборча кампанія 2019 року по багатьом показникам є унікальною. Мова йде не стільки про найбільшу кількість кандидатів, що боролися за крісло Президента, як про якість самої кампанії. Зе!команда провела найкреативнішу кампанію за всю історію виборів в Україні. Штаби деяких кандидатів неначе залишилися в минулому десятилітті, використовуючи напрацювання попередніх років. У деяких кандидатів навіть стилістика білбордів та відеороликів майже не змінилася у порівнянні з попередніми виборчими перегонами, що викликало негативне сприйняття, а й, подекуди, відразу у виборців. Натомість проведена кампанія Зе!команди зруйнувала усталені політ технологічні шаблони та започаткувала нову віху інноваційних виборчих кампаній.

Президентські перегони 2019 стали першими виборами в Україні, під час яких широко використовувалися соціальні

мережі, відео-хостинги та Інтернет в більш широкому значенні. Зе!команда основну частину своєї кампанії провела в мережі, активно використовуючи *Facebook*, *Instagram*, *Telegram*, *You Tube*, *Viber*, *Twitter*, в той час як інші штаби головний акцент робили на телебаченні, друкованій продукції, банерах та білбордах.

Важливим елементом кампанії В. Зеленського стало використання настроїв та ідей, які існують в суспільстві та транслуються через Мережу. Також під час кампанії дався в знаки досвід кандидата Зеленського в теле-індустрії і наявність професійної команди підтримки у сфері PR. Залученими до кампанії були популярні учасники «Студії Квартал 95», які спілкувалися з громадянами, роз'яснювали положення виборчого законодавства, запускали флешмоби, конкурси, знімали короткі агітаційні відео, брали інтерв'ю в пересічних громадян тощо.

Одним із важливих характеристик кампанії Зеленського стала загальна мобілізація молоді, яка довгий час була аморфною і не проявляла інтересу до електоральних процесів у країні. Знову ж таки, цьому явищу сприяв статус В. Зеленського як зірки та кумира молодого покоління, а також широка мережа молодіжного руху, що утворився в рамках реалізації проекту Ліга сміху, як нової формації гри КВК. Зе!команді вдалося залучити молодь не лише до безпосереднього голосування, а й мобілізувати для проведення передвиборчої кампанії.

Важливим інструментом кампанії стали відеозвернення кандидата В. Зеленського, які поширювалися в *InstagramStories*, через *Telegram* канал Зе!команди та офіційну *Facebook* сторінку. Подібний інструмент виявився доволі дієвим і привернув до себе увагу значної аудиторії. Подібні короткі відео мали на меті донести позицію, ідею, заклик, однак без додаткової конкретики чи деталізації програмних ідеологічних засад кандидата. Використовуючи відеозвернення, В. Зеленський закликав виборців обрати на своєму передвиборчому сайті кандидатури глави і членів Кабміну, глави СБУ, генпрокурора. Цікавим став спосіб написання програми кандидата, оскільки до цього процесу спробували залучити громадськість шляхом направлення своїх

пропозицій, використовуючи електронну форму на передвиборчому сайті Зел'команди. Таким чином, кандидат в Президенти намагався продемонструвати свою прихильність ідеї безпосередньої(прямої) демократії шляхом залучення громадськості до прийняття рішень, використовуючи Інтернет.

Важливим було також використання наявних у розпорядженні команди Зеленського комунікаційних каналів для спростування фейків, що значно допомагало кандидату у боротьбі із чорним піаром, який використовувався в передвиборчій кампанії його супротивниками, особливо напередодні повторного голосування.

Унікальність кампанії В. Зеленського полягає в тому, що вона мала віртуальну природу. Кандидат не виступав перед широким загалом на мітингах, не проводив великих прес-конференцій, не брав участі в ток-шоу. Замінниками перерахованих вище традиційних інструментів передвиборчої кампанії стала трансляція на телеканалі «1+1» максимального контенту за участю В. Зеленського, а також гастролі Кварталу 95 по країні з концертами, які позиціонувалися як професійна діяльність, а не передвиборчі акції.

Сформульована за допомогою громадськості виборча програма кандидата мала лаконічну форму здебільшого загального змісту, без апеляцій до гострих питань, що могли вплинути на електоральну підтримку якоїсь частини України. Це дозволило В. Зеленському неначе пройти поміж крапель під час дощу, отримавши підтримку усіх регіонів нашої держави, серед усіх верств населення та поколінь.

Результати виборів. Загальновизнаним фактом стало те, що запорукою успіху на виборах В. Зеленського стала не лише його інноваційна кампанія, впізнаваність, чи успішна тактика під час президентських дебатів, а й вдало сформульовані тези електоральної мотивації виборців [4]. Адже українці на президентських виборах проголосували за своєрідний вотум недовіри всьому політикуму. Більшість громадян в першому турі віддали голоси за «не політика» та «позасистемного кандидата». В очах суспільства відсутність будь-якого політичного досвіду та політичної

афіліації сприймалося не як недолік В. Зеленського, а як виключне його достоїнство.

Тому можна зробити висновок, що 30.24% українців, які проголосували за В. Зеленського у першому турі виборів, голосували проти нинішнього політикуму надаючи мандат кандидату на оновлення владної політичної еліти України. За даними соціологічної служби Рейтинг, яка опублікувала моніторинг електоральних настроїв українців напередодні повторного голосування, серед виборців В. Зеленського близько 60% своїм вибором висловлювали передусім протест проти існуючої ситуації в країні [4].

Важливе значення також має й те, що В. Зеленський отримав підтримку переважної більшості регіонів України в першому турі виборів (перемога в 20 регіонах із 25 (з урахуванням м. Києва). У другому турі В. Зеленський отримав перемогу у всіх областях України, окрім Львівської [3]. Це є надзвичайно важливим об'єднавчим фактором, оскільки до цього більшість політиків намагалися роз'єднувати країну для здобуття перемоги на виборах за рахунок протиставлення різних регіонів країни один одному.

Із наведеної нижче таблиці результатів голосування можна зробити декілька цікавих висновків.

РЕЗУЛЬТАТИ ГОЛОСУВАННЯ НА ВИБОРАХ ПРЕЗИДЕНТА

Президентські вибори, тур	Переможець (кількість голосів у %)	Кандидат, який зайняв друге місце (кількість голосів у %)	Різниця голосів (%)
Вибори 1991 року, 1 тур	Л. Кравчук 61.59%	В. Чорновіл 23.27%	38.32%
Вибори 1994 року, 1 тур	Л. Кравчук 38.36%	Л. Кучма 31.17%	7.19%
Вибори 1994 року, 2 тур	Л. Кучма 52.14%	Л. Кравчук 45.06%	7.08%
Вибори 1999 року, 1 тур	Л. Кучма 36.49%	П. Симоненко 22.24%	14.25%
Вибори 1999 року, 2 тур	Л. Кучма 56.25%	П. Симоненко 37.8%	18.45%
Вибори 2004 року, 1 тур	В. Ющенко 39.90%	В. Янукович 39.26%	0.64%

Президентські вибори, тур	Переможець (кількість голосів у %)	Кандидат, який зайняв друге місце (кількість голосів у %)	Різниця голосів (%)
Вибори 2004 року, 2 тур	В. Ющенко 51.99%	В. Янукович 44.20%	7.79%
Вибори 2010 року, 1 тур	В. Янукович 35.32%	Ю. Тимошенко 25.05%	10.27%
Вибори 2010 року, 2 тур	В. Янукович 48.95%	Ю. Тимошенко 45.47%	3.48%
Вибори 2014 року, 1 тур	П. Порошенко 54,70%	Ю. Тимошенко 12,81%	41.89%
Вибори 2019 року, 1 тур	В. Зеленський 30.24%	П. Порошенко 15.95%	14.29%
Вибори 2019 року, 2 тур	В. Зеленський 73.22%	П. Порошенко 24.45%	48.77%

За результатами повторного голосування В. Зеленський отримав найбільшу кількість голосів за всю історію президентських виборів в Україні. Поряд з цим, підтримка кандидата в першому турі є найменшою серед усіх переможців виборчих перегонів за всю історію президентських кампаній. Це пояснюється не лише найбільшою кількістю кандидатів, які брали участь у виборах, а й тим, що електоральне ядро обраного на пост глави держави В. Зеленського не було сформованим та цілісним.

Молодь як електоральна база В. Зеленського. Одним із важливих факторів перемоги В. Зеленського на виборах стала мобілізація молодого електорату до виборчого процесу. Згідно з результатами спільного Моніторингу електоральних настроїв компаній КМІС, Центр Разумкова та Соціологічної групи «Рейтинг»[5], співвідношення підтримки В. Зеленського у % вимірі від усіх респондентів, залежно від вікової категорії виглядало наступним чином:

Вік	18–29	30–39	40–49	50–59	60+
Підтримка у %	38	25	18	12	7

Як бачимо, із наведеної таблиці найбільшою підтримкою В. Зеленський користувався у людей віком від 18 до 39 років.

Інноваційна передвиборча кампанія дозволила не лише привести молодь до виборчих дільниць, подолавши їх абсентізм, але й залучити до лав передвиборчої кампанії Зе!команди на волонтерських засадах студентів старших курсів, а також більш широке коло молодих людей.

Перемога В. Зеленського на виборах стала революцією поколінь в політиці. Адже молодь на цих виборах проголосувала за оновлення політичної еліти шляхом заміни політиків старої пострадянської формації на представників молодого покоління та переавантаження українського політикуму.

Висновки. Блискуча передвиборча кампанія Зе!команди в поєднанні з розчаруванням українців у владі призвели до впевненої перемоги В. Зеленського на президентських виборах. Президентські перегони 2019 дозволили В. Зеленському встановити два рекорди для українського виборчого процесу: він отримав найбільшу кількість голосів у другому турі серед усіх обраних президентів, а також став наймолодшим обраним Президентом в історії України. Перемога В. Зеленського, як слушно відзначило видання *Bloomberg*, дає Україні шанс зробити стрибок вперед у своєму розвитку[2]. У підсумку, слід зазначити:

1) Результат даних виборів має важливе значення для розвитку демократії не лише в Україні, а й на теренах всього пострадянського простору, з огляду на такі міркування: 1) в Україні на чергових виборах обрано вже шостого президента України за 28 років незалежності, при цьому лише один із них обіймав посаду два строки поспіль (Л. Кучма 1994–2004); 2) українці зуміли в чергове продемонструвати і утвердити вільний характер нашого суспільства; 3) важливо те, що зміна влади в Україні відбувається за рахунок використання конституційних виборчих процедур демократичного характеру, а не шляхом використання революційних механізмів, які нам занадто дорого коштували; 4) протестний характер голосування дозволив дати оцінку діяльності влади за останні п'ять років; 5) підзвітність та змінність влади є основою ефективного управління країною та запорукою збереження демократичного правління; 6) обрання В. Зеленського на пост глави держави — це сигнал суспільства політику-

му щодо недопустимості зловживань владою та порушення політичних обіцянок, оскільки це отримує відповідну оцінку і реагування з боку громадян з використанням протестних механізмів, або конституційного процесу виборів; 7) закладено основу для проведення в майбутньому відкритих вільних політичних дебатів, що є важливим інструментом утвердження прозорості, підзвітності, відповідальності та професійності у відправленні політики; 8) проведення вільних, конкурентних, чесних виборів; 9) відсутність контролю (впливу) владного кандидата над всіма правоохоронними (силовими) структурами є гарантією виборчого процесу; 10) українське суспільство сформувало чітке соціальне замовлення на оновлення влади, політикуму та утвердження нових підходів і практик у функціонування державно-владного апарату; 11) українське суспільство розвивається в правильному демократичному прозахідному напрямку із утвердженням такого важливого інституту як інститут вільних, демократичних виборів; 12) якщо В. Зеленський дотримається передвиборчої обіцянки і після завершення президентської каденції не буде більше балотуватися на пост Президента України, це може остаточно сформулювати політико-правову традицію, згідно з якою особа не займає пост глави держави більш ніж один раз.

Список використаних джерел :

1. LaRepubblica. URL: <https://elezioni.repubblica.it/2018/cameradeideputati>
2. A Comedian as President? It's Time to Be Serious URL:<https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2019-04-01/volodymyr-zelenskiy-the-comedian-and-next-president-of-ukraine>
3. Веб-відображення інформаційно-аналітичної системи «Вибори Президента України». URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp301pt001f01=720.html>
4. Моніторингу електоральних настроїв (5–14 березня 2019 р). URL: http://razumkov.org.ua/images/sociology/2019_03_Monitoring_Ukraine.pdf.
5. Моніторинг електоральних настроїв українців (12–16 квітня 2019). URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/monitoring_elektoralnyh_nastroeniy_ukraincev_12-16_aprelya_2019.html

6. Наїм М. Занепад влади: Від владних кабінетів до полів битви й церков, а потім і до держави, або чому сьогодні бути при владі означає зовсім інше, ніж колись. пер. з англ. О. Дем'янчук. 2-ге вид. Київ: Форс Україна, 2018. 448 с.
7. Политизация конституционных институтов в современный период: сравнительно-правовое исследование : монография. Отв. ред. А. П. Евсеев. Харьков. Юрайт, 2017. 264 с.

References :

1. LaRepubblica. URL: <https://elezioni.repubblica.it/2018/cameradeideputati>
2. A Comedian as President? It's Time to Be Serious URL: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2019-04-01/volodymyr-zelenskiy-the-comedian-and-next-president-of-ukraine>
3. Veb-vidobrazhennia informatsiino-analitychnoi systemy «Vybyry Prezydenta Ukrainy». URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp301pt001f01=720.html> [in Ukrainian].
4. Monitorynhu elektoralnykh nastroiv (5–14 bereznia 2019 r). URL: http://razumkov.org.ua/images/sociology/2019_03_Monitoring_Ukraine.pdf. [in Ukrainian].
5. Monitorynh elektoralnykh nastroiv ukrainsiv (12–16 kvitnia 2019). URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/monitoring_elektoralnyh_nastroieniy_ukraincev_12-16_aprelya_2019.html [in Ukrainian].
6. Naim M. (2018). Zaneпад vlady: Vid vladnykh kabinetiv do poliv bytvy y tserkov, a potim i do derzhavy, abo chomu sohodni buty pry vladi oznachae zovsim inshe, nizh kolys. O. Demianchuk(transl.). Kyiv. Fors Ukraina [in Ukrainian].
7. Polytyzatsiya konstytutsyonnykh ynstytutov v sovremennyy peryod: sravnytelno-pravovoe yssledovanye. A. P. Evseev.(Eds.), (2017). Kharkov. Yurait [in Ukrainian].

Бруслик А. Ю.

Революционный характер президентских выборов-2019

Аннотация. В статье анализируется президентская избирательная кампания 2019 года. Выделяются факторы успеха победителя избирательной гонки. Приведены конкретные примеры революционного характера президентской избирательной кампании 2019 года. Делается сравнительно-правовой анализ избирательных Президентских кампаний за всю историю Украины.

Ключевые слова: Президентские выборы 2019, избирательная кампания, феномен В. Зеленского, Зе! Команда.

Bruslyk A. Yu.

The revolutionary nature of the presidential election-2019

Summary. *The article analyzes the presidential election campaign in 2019. Author highlights the success factors of the winner of the election race. The author evidences the opinion that Ze!Team has held the most creative campaign in the modern history of the elections in Ukraine. The 2019 presidential race was the first election in Ukraine, during which social networks, video hosting and the Internet were used more widely. Major part of Ze!Team campaign was online, actively used Facebook, Instagram, Telegram, YouTube, Viber, Twitter, while other headquarters focused on television, print products, banners and billboards. An important element of V. Zelensky's campaign was the use of sensation and ideas that exist in society and broadcast through the Internet. It was also important to use the available Zelensky's communication channels for defamation fake, which greatly helped the candidate in the fight against black PR who used his opponents in the election campaign, especially on the eve of a repeat vote. One of the important factors in V. Zelensky's victory in elections was the mobilization of the young electorate in the election process. According to the results of the repeated voting, V. Zelensky received the largest number of votes in the history of the presidential elections in Ukraine. In addition, support for a candidate in the first round is the smallest among all the winners of the election race in the history of presidential campaigns. This is due not only to the largest number of candidates who took part in the elections, but also to the fact that the electoral core of the elected head of state V. Zelensky is not formed and integral, as, for example, in Y. Tymoshenko. The key to the victory of V. Zelensky in the election was a protest vote and his status as a recognized political outsider. Even the fact that V. Zelensky received the greatest advantage over his opponent in the second round is rather a «achievement» of P. Poroshenko than V. Zelensky himself. Therefore, «his electorate» V. Zelensky still have to conquer.*

The result of these elections is important for the development of democracy not only in Ukraine, but also in the whole post-Soviet space, taking into account the following considerations:

- 1) Ukrainians were able to demonstrate and establish the free character of our society;*
- 2) It is important that the change of power in Ukraine takes place through the use of constitutional electoral procedures of a democratic nature, rather than by using revolutionary mechanisms that are too costly to us;*

3) the protest nature of the vote allowed to bring political responsibility not only to the President, but in his face to give an assessment of the activity of the authorities over the last five years;

4) accountability and change of power are the basis of effective governance of the country and the key to the preservation of democratic rule;

5) the election of V. Zelensky instead of P. Poroshenko to the post of head of state is a signal from society to politicians about inadmissibility of abuse of power and violation of political promises, as it will inevitably receive an appropriate assessment and response from citizens using protest mechanisms or the constitutional process of elections;

6) laid the foundations for holding a free political debate in the future, an important tool for ensuring transparency, accountability and professionalism in policy delivery;

7) conducting free, competitive and fair elections;

8) the absence of control (influence) of the ruling candidate over all security offices structures is a guarantee of the electoral process;

9) Ukrainian society formulated a clear social order for the renewal of authority, politics and the adoption of new approaches and practices in the functioning of the state-owned mechanism;

10) Despite all the severe trials that have fallen on the fate of our people, Ukrainian society develops in the right democratic pro-Western direction with the approval of such an important institution as an institution of free and democratic elections.

Key words : Presidential election 2019, election campaign, phenomenon on V. Zelensky, Ze!Team.